

**prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci,
predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni
urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs***

Sport i ljudska prava izazov u Bosni i Hercegovini

Poznato je da sport nije opšte priznat kao ljudsko pravo, bavljenje sportom i način na koji se ono podržava imaju uticaja i na ljudska prava. U različitim prilikama sport se može upotrijebiti kao sredstvo za promociju ljudskih prava, ali i za njihovo kršenje. Nijedna deklaracija ili povelja o ljudskim pravima ne sadrži specifične odredbe koje formulišu ljudsko pravo na bavljenje sportom ili na pristup sportu. Međutim, sport se može posmatrati kao jedan od osnovnih elemenata prava na obrazovanje i na kulturu. Sa druge strane, Međunarodni olimpijski komitet u svojoj Olimpijskoj povelji navodi: “Bavljenje sportom je ljudsko pravo. Svaki pojedinac mora imati mogućnost bavljenja sportom, bez bilo kakve diskriminacije i u olimpijskom duhu” (International Olympic Committee, 2015, str. 13). Učešće u sportu stvara zajedničke interese i vrijednosti i doprinosi savladavanju društvenih vještina koje su neophodne za demokratsko građanstvo. Sport unapređuje društveni i kulturni život spajajući pojedince i zajednice. Lokalni klubovi i reprezentacije su često multinacionalni i multireligijski, a i gledaoci takođe dolaze iz različitih sredina. Na taj način, sport nam pomaže da prevaziđemo razlike i podstiče dijalog, pa nam time pomaže i da prevaziđemo predrasude, stereotipe, kulturne razlike, neznanje, netoleranciju i diskriminaciju. Takođe, sport je nesumnjivo značajan činilac kulturnog života u svim zemljama, tako da se može tvrditi da svako ima pravo na sport, kao gledalac, takmičar ili igrač (Brander i sradnici, 2012). Ljudi se kroz sport razvijaju fizički i intelektualno. Bavljenje sportom jača samopouzdanje; ono pruža mogućnosti za samopotvrđivanje i poštovanje od strane drugih. Ono naročito važi za osobe sa hendikepom, kroz događaje kao što su Paraolimpijske igre. Posebno je

značajan status sportskih ličnosti u današnjem društvu. Mnogi sportisti su često birani da budu “ambasadori dobre volje” u promociji humanitarnog rada kroz neformalno obrazovanje. Iako je sport zaista moćno sredstvo za promociju ljudskih prava on je, također, pogodan teren i za povređivanje ljudskih prava. Mogućnosti za bavljenje sportom nisu uvijek ravnopravne za sve, a također mogu postojati i elementi diskriminacije prema religijskim i kulturnim manjinama kada je u pitanju pristup sportskim ustanovama. Zaista je veliki broj mogućnosti kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u sportu, prevashodno profesionalnom. Jedan od najvećih problema današnjeg društva jeste suočavanje sa rasizmom u sportu. Odgovornost za borbu protiv rasizma u sportu snose svi, kako državne vlasti (zakonodavna vlast, sudovi, policija, vladina tijela odgovorna za sport i lokalne vlasti), tako i nevladine organizacije (profesionalna i amaterska sportska udruženja, klubovi, lokalna sportska udruženja, klubovi navijača, organizacije igrača, antirasistička udruženja i drugi). Sjajan primjer kako mladi rade za ljudska prava je organizacija “Fudbalom protiv rasizma u Evropi” (FARE). Fare se kroz fudbal bori protiv svih oblika diskriminacije u fudbalu. Međutim, ne treba izostaviti i nesumnjivu povezanost sporta i politike. Sport se već duže vrijeme koristi kao mirovno sredstvo u političkim akcijama protiv nepravde. Sport se, također, može zloupotrebiti u nacionalističke i političke svrhe. Olimpijske igre su se dugo koristile kao prilika za iznošenje političkih stavova država. Dugoročni cilj programa obrazovanja za ljudska prava je izgradnja kulture u kojoj se ljudska prava razumiju, brane i poštuju. Zato svako ko radi sa ljudima može reći da je uključen u obrazovanje za ljudska prava ako ima navedeni cilj na umu i ako se trudi da ga dostigne – bez obzira kako i gdje to čini. Kultura ljudskih prava, konačno, nije samo kultura u kojoj svi poznaju svoja prava – zato što znanje ne znači nužno i poštovanje, a bez poštovanja, biće uvijek i kršenja prava. Kultura ljudskih prava je mreža isprepletenih stavova, uvjerenja, ponašanja, normi i pravila. Opšti ciljevi obrazovanja za ljudska prava su i izvedeni iz

osnovnih elemenata takve kulture: unaprijediti poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, razviti osjećaj samopoštovanja i poštovanja drugih, zasnovan na pozitivnom vrednovanju ljudskog dostojanstva, izgraditi stavove i ponašanja koja će voditi poštovanju prava drugih ljudi, obezbijediti istinsku ravnopravnost polova i jednake mogućnosti za žene u svim sferama, promovisati poštovanje, razumijevanje i uvažavanje kulturnih različitosti, posebno prema različitim nacionalnim, etničkim, religijskim, jezičkim i drugim manjinama i zajednicama, dati ljudima snage da postanu aktivni građani, promovisati demokratiju, razvoj, socijalnu pravdu, sklad u zajednici, solidarnost i prijateljstvo između ljudi i nacija, unaprijediti aktivnosti međunarodnih institucija čiji je cilj stvaranje kulture mira, zasnovane na univerzalnim vrijednostima ljudskih prava, internacionalnom razumijevanju, toleranciji i nenasilju.

Bosna i Hercegovina je započela obiman proces obnove, uključujući ponovnu izgradnju moralnih standarda, koji su u velikoj mjeri narušeni sistemskim kršenjima ljudskih prava tokom proteklog rata. Neophodno je ponovo izgraditi vjeru u ljudsku vrijednost i stvoriti predispozicije za poštovanje ljudskih prava, kako bi se preduprijedila nova kršenja i etnička diskriminacija, i kako bi se izgradilo demokratsko društvo, koje je sposobno da živi u miru (Galešić i saradnici, 2015). Pored ovoga, važno je i uspostavljanje vrijednosti poput međunacionalnog razumijevanja i prihvatanja, te poštovanja različitosti. Na ovaj način se otvara put ka pomirenju, kao jednom od najvažnijih elemenata pomenutog procesa obnove. Dakle, naša zemlja se danas kreće prema novom, demokratskom društvu, tržišnoj ekonomiji, vladavini prava, zaštiti ljudskih prava i jednakosti polova. U perspektivi koja je okrenuta budućnosti, ljudska prava mogu biti platforma za izgradnju zajedničkih pogleda na zajedničke društvene probleme i izazove i ponovnu izgradnju povjerenja između različitih etničkih grupa i kultura. Zato su ljudska prava osnov

koji se ugrađuje u temelje naše države, jer budući razvoj zavisi i od poštovanja ljudskih prava, kao i od spremnosti ljudi da žive zajedno, uprkos razlikama. Ljudska prava doprinose razvoju boljih odnosa među ljudima, ravnopravnijih društvenih odnosa i samorealizaciji ljudi kao pojedinaca. Obim poštovanja ljudskih prava zavisi od stepena izgradnje demokratskih struktura vlasti i vladavine zakona u jednoj državi. Institucije u Bosni i Hercegovini koje imaju obavezu da promovišu, štite i kontrolišu poštovanje ljudskih prava su: Ustavni sud Bosne i Hercegovine i ustavni sudovi entiteta, Ministarstvo Bosne i Hercegovine za ljudska prava, izbjeglice i azil, Dom za ljudska prava i Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Država ima dužnost da doprinosi ostvarenju ljudskih prava, što znači da mora preduzimati aktivne mjere po tom pitanju. Djelovanje radi stvaranja uslova za uživanje ljudskih prava podrazumijeva i njegovanje kulture ljudskih prava. Vjerovatno i bitniju ulogu, pored ovih institucija, imaju nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini. Programi obrazovanja za ljudska prava se u Bosni i Hercegovini pojavljuju još od 90-ih godina prošlog vijeka kao dio neformalnog obrazovanja koje pokreću prvenstveno nevladine organizacije ili pojedinci. Postoji značajan broj takvih organizacija u Bosni i Hercegovini, među kojima se ističe Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj. Od svog osnivanja 1996. godine ova nevladina organizacija je posvećena promociji, zaštiti i monitoringu stanja ljudskih prava u Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini i regionu. Organizacija je, takođe, svoje aktivnosti usmjerila na edukaciju građana, posebno mladih, o temeljnim vrijednostima na kojima su zasnovana ljudska prava, kao i oblast tranzicione pravde. Sjajan primjer promocije ljudskih prava kroz sport daje nevladina organizacija **Razvojni centar za mlade iz Srbije**. Prioritet udruženja je promovisanje sporta kao instrumenta za širenje pozitivnih vrijednosti i značajnog kanala komunikacije sa mladima. Udruženje u fokus stavlja mlade, ali i sportiste, sportske trenere, administratore i radnike u sportu, kao i sve navijače i posmatrače

sportskih dešavanja. Ova organizacija je u saradnji sa još nekim omladinskim organizacijama u regionu realizovala nekoliko značajnih regionalnih projekata, poput **“Sportom do dijaloga i tolerancije”** i **“Kamp tolerancije i prijateljstva”**, pokazavši kako moćno sredstvo sport može biti u promociji tolerancije, nediskriminacije i borbi protiv govora mržnje. Cilj ovih projekata je bio iniciranje stvaranja mreže regionalnih edukatora za promociju ljudskih prava u sportu, te ukazivanje široj društvenoj zajednici da je sport značajan instrument ne samo u borbi protiv negativnih pojava, već i u povezivanju mladih ljudi iz različitih zemalja, a zarad prevazilaženja predrasuda i stereotipa. No, sve su to izvanredni primjeri neformalnog obrazovanja o ljudskim pravima. Ono što je izostalo jeste sistemsko i obavezno uključivanje ovih sadržaja u smislu uvođenja obrazovanja za ljudska prava kao obaveznog sadržaja u škole na nacionalnom nivou. Iako su ljudska prava uveliko zastupljena u javnom govoru, ona se često zloupotrebljavaju radi opravdavanja javnih ili privatnih ciljeva i akcija, te za stvaranje slike o Bosni i Hercegovini kao demokratskom društvu. Kršenje ljudskih prava posljedica je, prvenstveno, neinformisanosti građana o ovoj tematici, te nepoznavanje mehanizama za zaštitu sopstvenih prava. Ipak, može se istaći da odnos vlasti prema obavezama koje se odnose na zaštitu ljudskih prava i državnim institucijama i nevladinim organizacijama koje se bore za njihovo poštovanje, postaje sve pozitivnije. Bosna i Hercegovina ima razvijene institucije za razvoj i zaštitu ljudskih prava. Rad ovih institucija veoma je važan za demokratski razvoj društva, što je rezultat realnih potreba, kao i preuzetih međunarodnih obaveza sa ciljem da se Bosna i Hercegovina što brže razvija i dostigne standarde koji će joj omogućiti ravnopravan položaj u međunarodnoj zajednici (Galešić i saradnici, 2015). Zaštita ljudskih prava mora ostati prioritet međunarodne zajednice, a tako i država u integraciji. U okviru takve strategije, prioritet treba dati obrazovanju. Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava bi trebalo biti jedna od najvažnijih zadataka osnovnog obrazovanja. Sa

njime bi trebalo krenuti što ranije u obrazovnom sistemu. Svakako da bi važnu ulogu trebalo da imaju i sportske institucije i organizacije, jer se sport pokazao kao veoma moćno sredstvo u promociji tolerancije, nediskriminacije i borbi protiv govora mržnje, a zarad prevazilaženja predrasuda i stereotipa. Jer, zaista, kroz kvalitetan rad u sportu, mladi se uče toleranciji, fer pleju i solidarnosti. Međutim, ne treba zanemariti i ulogu roditelja, trenera, učitelja i drugih činioca u sveukupnom razvoju mladih ljudi, kako fizičkom, tako i socijalnom i psihološkom. Naime, potrebno je postaviti pitanje: Koga obrazovati, djecu ili roditelje? Svijet, kakav poznajemo danas, je svijet u kojem se povređuju ljudska prava svuda oko nas. Svaki pojedinac treba težiti inspirisanju mladih ljudi sa kojima radi da mijenjaju ne samo sebe, već i svijet u kojem žive. Treba razvijati osjećaj poštovanja prema drugom ljudskom biću, i da se nadamo da barem oni u budućnosti neće biti među onima koji povređuju ljudska prava drugih. Kada socijalna inkluzija i ravnopravnost postanu vizija svakog od nas, izuzetni rezultati neće izostati. Iz svega navedenog može se zaključiti da je prije svega potrebno djelovati lokalno, širiti kulturu poštovanja različitosti i njegovati obrasce i stilove fer pleja u ponašanju.